



Чайактуальніше

УДК 338.43:
631.53.02:347.77(477)
© 2026

РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ СУЧАСНОГО НАСІННИЦТВА УКРАЇНИ*

І.В. Гриник¹, В.А. Хаджыматов²

¹доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН

²кандидат сільськогосподарських наук, доктор філософії

Національна академія аграрних наук України

вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9, м. Київ, 01010, Україна

e-mail: ¹roma.grynyk1999@gmail.com, ²khadzhyatov@gmail.com

ORCID: ¹0000-0002-3652-8152, ²0009-0002-7521-1104

Надійшла 18.05.2026. Рецензована 29.05.2026. Прийнята до друку 09.06.2026

Мета. На основі діагностики стану насінництва в Україні та аналізу міжнародного досвіду обґрунтувати модель реформування галузі, сумісну з євроінтеграційними зобов'язаннями держави. **Методи.** Застосовано методи інституційного аналізу, порівняльно-правового аналізу, сценарного економічного моделювання та нормативно-проектного аналізу. **Результати.** Встановлено причини, з яких за наявності достатнього законодавства ринок насіння в Україні функціонує переважно поза правовим полем. Зокрема, під урожай 2024 р. сертифікованим насінням пшениці озимої та ярої було засіяно лише 6,67% її площі, а значна частина зібраної сої (за оцінками, до 80%) є генетично модифікованою продукцією, яку реалізують на світових ринках без належного маркування. За результатами порівняльного аналізу регуляторних систем Франції, Німеччини та Польщі обґрунтовано концепцію реформування галузі за 3 взаємопов'язаними напрямками: створення єдиного компетентного органу з охорони прав на сорти рослин і сертифікації насіння, запровадження прозорого внеску з експорту товарного зерна на розвиток селекції (за французькою моделлю CRIV), побудова єдиної цифрової системи простежуваності насіннєвого матеріалу від посіву до сертифіката. **Висновки.** Насінництво в Україні є галуззю з достатньо розвиненим законодавством за недостатнього рівня його реалізації. Запропонована реформа цієї галузі фінансується ринковими механізмами, забезпечує очікуваний річний ефект, що за розрахунками наближається до 700 млн дол., і узгоджує галузь з постійно зростаючими вимогами ЄС.

Ключові слова: власне насіння, євроінтеграція, насінництво, охорона прав на сорти рослин, реформування, роялті, сертифікація насіння.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202606-01>

*Стаття друкується в порядку обговорення.

Насінництво в Україні характеризується низкою системних проблем. Упродовж років незалежності держава формувала нормативну базу та приєднувалася до міжнародних конвенцій. Україна є членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) з 1995 р. [1], приєдналася до Акта Конвенції UPOV у редакції 1991 р. згідно із Законом України від 02.08.2006 р. № 60-V (Акт 1991 р. набрав чинності для України 19.01.2007) [2], ухвалила закони «Про насіння і садивний матеріал» [3] та «Про охорону прав на сорти рослин» [4], а у 2022 р. — Закон № 2763-IX, що гармонізує національне законодавство з директивами ЄС [5]. У червні 2025 р. Рішенням (ЄС) 2025/1228 Європейський парламент і Європейська Рада визнали еквівалентність української системи сертифікації насіння буряку, соняшнику, ріпаку та сої; стосовно зернових такий статус діє з 2020 р. [6].

Попри це, національна система насінництва значною мірою залишається нереалізованою у виробництві. За даними Державної служби статистики України за 2024 р., сертифіковано 78,45% насіння кукурудзи та 73,07% соняшнику, але пшениці озимої та ярої — лише 6,67% площі посівів [7]. Отже, значну частину пшениці засівають насінням невідомого походження, без підтвердження сортової автентичності та посівних якостей. З огляду на роль пшениці в експорті наслідки такої практики виходять за межі формального недотримання регламентів.

Проблемою є також неконтрольоване поширення генетично модифікованих сортів. За оцінками Міністерства економіки, доквілля та сільського господарства України (Мінекономіки), агровиробники вирощують стійкі до гербіцидів генетично модифіковані сою, ріпак і кукурудзу (причому сої — близько 80%) з генетично модифікованого насіння за відсутності офіційно зареєстрованих ГМ-сортів [8]. Така

продукція реалізується на зовнішніх ринках без належного маркування. За валового збору сої у 2024 р. близько 8,4 млн т [9] це відповідає близько 6,7 млн т продукції в нелегальному обігу. Оскільки експортна ціна ГМ-сої на 5–15 дол./т нижча, ніж традиційної [8], цінові втрати лише за цією позицією щорічно становлять орієнтовно 67–101 млн дол. З урахуванням усіх експортоорієнтованих культур із високою часткою ГМО (соя, ріпак, кукурудза) сукупні втрати є більшими, що зменшує валютну виручку аграрного сектору.

Мета досліджень — з'ясувати причини, з яких законодавчо закріплена система регулювання насінництва не реалізується на практиці, та визначити напрями її впровадження. Аналіз засвідчує, що проблема зумовлена не браком законодавчих актів, а розпорошенням відповідальності між різними органами, відсутністю економічних стимулів до дотримання вимог і браком цифрової інфраструктури контролю.

Матеріали та методи досліджень. Емпіричну базу становлять офіційні дані щодо посівних площ і рівня сертифікації насіння Державної служби статистики України за 2021–2024 рр. [7], нормативно-правові акти України [2–5], документи Ради ЄС і Європейської комісії [6, 10], документація французького фонду підтримки рослинної селекції та міжгалузевої угоди насінневого сектору Франції 2025 р. [11, 12], матеріали OECD щодо аграрної політики України [13], дані Державної митної служби [14], а також Реєстр сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал за 2023–2024 рр. [15].

Методологія поєднує 4 підходи: інституційний аналіз (розподіл регуляторних повноважень між органами виконавчої влади та виявлення структурних причин неефективності регулювання); порівняльно-правовий аналіз (зіставлення регуляторних моделей Франції, Німеччини та Польщі за критеріями охоплення ринку, адміністратив-

ної ефективності та стабільності фінансування селекції); сценарне економічне моделювання (оцінювання потенціалу збору внеску за різних баз охоплення та ставок); нормативно-проектний аналіз (розроблення архітектури компетентного органу та механізму його взаємодії з ринком).

Результати досліджень. Згідно зі статтею 15 Закону України «Про насіння і садивний матеріал» [3] насіння і садивний матеріал вводять в обіг лише після сертифікації, а сертифікат видають за умови належності насіння до сорту, занесеного до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, та його відповідності сортовим і посівним вимогам. Ця пряма норма закону діє для всіх культур, проте на практиці її дотримання різниться: сертифікованим насінням кукурудзи та соняшнику засівають, відповідно, 78,45 і 73,07% площі, тоді як пшениці — лише 6,67% [7, 15]. Причиною є відсутність дієвого нагляду та контролю за фактичним обігом насіння: уповноважений орган видає сертифікати лише суб'єктам, які звертаються до нього з власної ініціативи, і не здійснює системного нагляду за дотриманням законодавства.

Окремої уваги потребує проблема фіктивних сортів. Частина компаній реєструють сорти, які наявні лише в базі даних: сорт формально внесено до Реєстру, проте відповідний насіннєвий матеріал відсутній. Це дає змогу реалізовувати насіння невстановленого походження під назвою зареєстрованого сорту, формально не порушуючи законодавства. Подібною є ситуація з генетично модифікованого соєю. Вирощування ГМ-сортів економічно вигідніше, оскільки вони стійкі до гербіцидів і не потребують щорічного придбання ліцензійного насіння. Унаслідок цього виробник, який порушує вимоги, отримує цінову перевагу над тим, хто їх дотримується. Держава не реагує на цю невідповідність.

Для ринку пшениці наслідки порушення законодавства є ще відчутнішими, оскільки більшість поширених в Україні сортів створено українськими селекціонерами. Кожна тонна зерна, вирощеного з несертифікованого насіння сорту під правовою охороною, означає недоотримання роялті науковими установами та селекційними компаніями. Наслідком стає згорання селекційних програм, що звужує ринок і стримує поширення нових адаптивних сортів.

Організаційні причини низької ефективності регулювання у сфері насінництва зумовлені побудовою системи управління, за якої повноваження поділено між двома органами виконавчої влади. Центральний орган, тобто Мінекономіки, формує та реалізує державну аграрну політику, відповідає за регулювання галузі: ухвалює нормативно-правові акти, уповноважує органи з оцінки відповідності, забезпечує визначення сортових і посівних якостей насіння, веде Державний реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва, Реєстр аудиторів із сертифікації (агрономів-інспекторів), Реєстр сортових сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал, Реєстр посівних сертифікатів на насіння та садивний матеріал, а також забезпечує видачу та припинення дії сертифікатів (стаття 7 Закону України «Про насіння і садивний матеріал») [3]. Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) відповідає за державний нагляд (контроль) у сфері насінництва (стаття 8 Закону «Про насіння і садивний матеріал») та у сфері охорони прав на сорти рослин (стаття 7 Закону «Про охорону прав на сорти рослин»). Отже, одна структура встановлює правила та оформлює документи, інша наглядає за їх дотриманням, проте за функціонування ринку насіння як цілісної системи не відповідає жоден орган.

Ключовою проблемою є не дублювання, а роз'єднаність функцій: повноваження

розпорошено між 2 структурами, діяльність яких не зведено в єдину систему й не підпорядковано спільному координаційному центру. Внаслідок цього ринок насіння залишається фактично некерованим, а нагляд за реальним обігом насіння відсутній. За такої організації управління неможливо забезпечити системне функціонування ринку, без якого не може діяти механізм збору роялті за використання сортів, що потребує повного, а не вибіркового обліку обігу насіння.

Схеми сертифікації OECD, до яких приєдналась Україна, передбачають, що кожна країна-учасниця призначає єдиний уповноважений національний орган, відповідальний за їх впровадження [16]. В Україні ж ці функції роз'єднано між двома згаданими центральними органами виконавчої влади. Показовою є невідповідність: систему сертифікації насіння зернових ЄС визнав еквівалентною ще у 2020 р. (Рішення (ЄС) 2020/1544) [10], а у 2025 р. поширив визнання на буряк, соняшник, ріпак і сою (Рішення (ЄС) 2025/1228) [6], проте всередині країни сертифікують лише близько 6,67% насіння пшениці. Система, що де-юре відповідає стандартам ЄС, де-факто не охоплює переважної частини внутрішнього обігу насіння.

Міжнародний контекст реформування галузі. Реформування вітчизняного насінництва відбувається в умовах зміни міжнародного регуляторного середовища. Європейський Союз здійснює масштабну реформу законодавства про репродуктивний матеріал рослин: Пропозицією Європейської комісії COM(2023) 414 від 5 липня 2023 р. передбачено замінити 10 чинних директив єдиним регламентом зі збереженням принципу, за яким сорти підлягають реєстрації, а репродуктивний матеріал — сертифікації до введення в обіг [17]. Для України істотно значення мають запровадження вимог щодо сталості за реєстрації нових сортів і посилення ролі цифрової простежуваності та новітніх методів ідентифікації сортів [17].

У квітні 2024 р. Європейський парламент ухвалив позицію 1-го читання щодо регламенту, а в грудні 2025 р. Комітет постійних представників урядів держав-членів затвердив переговорний мандат Ради ЄС [18]. Отже, на момент завершення євроінтеграційного процесу вимоги, яким має відповідати Україна, стануть жорсткішими за чинні.

Отримане визнання еквівалентності не є безстроковим. Режим еквівалентності підлягає періодичному перегляду й може бути призупинений, якщо контрольні аудити засвідчать невідповідність української системи вимогам ЄС. Утримання цього статусу залежить від реального стану національної системи сертифікації та нагляду, тобто від тих самих проблем, що зумовлюють потребу в реформі.

Міжнародний досвід: моделі збору роялті. *Французька модель.* Цю систему сертифікації насіння розроблено для розв'язання конкретної проблеми. Пшениця, ячмінь і тритикале є самозапильними культурами, тож фермер може роками висівати зерно власного врожаю. За таких умов продаж ліцензійного насіння означав би, що дослідження фінансують лише виробники, які щороку купують новий матеріал, тоді як решта користувалися б результатами селекції безоплатно: чим більше поширений сорт, тим меншими є надходження його власнику.

Розв'язання проблеми запроваджено у 2001 р., коли учасники ринку підписали 1-й договір у межах міжгалузевого об'єднання насінневого сектору Франції (SEMAE). Платіж здійснюють з кожної тонни не купленого насіння, а вирощеного товарного зерна — незалежно від використаного насіння. Чинну редакцію угоди підписано 18 березня 2025 р. (щодо врожаїв 2025–2027 рр.) і поширено урядовим актом від 12 червня 2025 р. [11]. Внесок на наукові дослідження та сортові інновації (CRIV) становить 1,05 євро за кожну тонну зернових колосових, зданих на елеватор у Франції.

Рух коштів вибудовано так, що жодна ланка не може ухилитися від участі у сплаті. Під час приймання зерна на елеваторі внесок утримують автоматично та перераховують до французької організації колективного управління майновими правами селекціонерів (SICASOV), створеної ще у 1948 р. для управління ліцензіями на сорти, збору роялті та захисту прав їх власників [19]. Діючи від імені селекціонерів, ця організація розподіляє зібрані кошти між правласниками сортів і фондом фінансування селекційних досліджень.

Щоб уникнути подвійної оплати для тих, хто придбав сертифіковане насіння (у ціні якого роялті вже закладено), передбачено компенсацію: 5,25 євро за 1 ц, або 1,12 євро за дозу в 500 тис. зерен [12]. Зібрані кошти спрямовують безпосередньо селекційним компаніям (пропорційно до їхньої частки на ринку) та до французького фонду підтримки рослинної селекції (FSOV), що фінансує конкурсні наукові програми [11]. За обсягу збору зернових колосових близько 39–50 млн т на рік щорічні надходження від внеску становитимуть орієнтовно 40–52 млн євро [12, 20].

Німецька та польська моделі. Німецька модель ґрунтується на іншому принципі. Її основою є діяльність спеціалізованої організації збору платежів за повторний висів власного насіння (STV), створеної селекціонерами для централізованого збору таких платежів і повного перерахування коштів правласникам сортів [21]. Фермер, який висіває власне насіння захищеного сорту, зобов'язаний задекларувати це та сплатити збір (близько 50% ставки ліцензійного роялті), але лише в разі використання сортів, що перебувають під чинною правовою охороною. Така система є юридично точною, проте адміністративно витратною, оскільки потребує контролю на рівні окремого господарства, а не елеватора.

Польська модель збору роялті є декларативною та спирається на механізм

плати за власне насіння (FSS). У ній розмежовано дві функції: державний орган із випробування сортів культурних рослин (COBORU) надає правову охорону сортів і веде відповідний реєстр [22], тоді як збір платежів на користь селекціонерів здійснює організація правласників Agencja Nasienna, що діє як агент [23]. Хоча сплата внеску (близько 50% ставки роялті) є законодавчим обов'язком для фермерів із площею землі понад певний поріг, модель залишається уразливою до ухилення: фермерів звільнено від обов'язку звітувати про обсяги використаного власного насіння, а контроль за фактичним висівом обмежений. Як наслідок, модель не охоплює ринок повністю.

Європейська насіннева асоціація (Euroseeds) послідовно обстоює потребу в чіткому правовому механізмі стягнення роялті за використання власного насіння — категорії, з якої найважче забезпечити його надходження селекціонерам [24]. Європейський підхід ґрунтується на принципі, що використання фермером насіння захищеного сорту з власного врожаю не звільняє його від справедливої винагороди правласнику, а завдання держави й галузевих структур — створити дієвий механізм збору такої винагороди. Цей принцип доцільно покласти в основу української моделі.

Порівняльні характеристики моделей наведено в табл. 1.

Концепція реформування. Створення єдиного компетентного органу. Реформа має починатися з розв'язання організаційної проблеми. Пропонується створити Державну службу з охорони прав на сорти рослин та сертифікації насіння і садивного матеріалу, виокремивши й перерозподіливши відповідні функції від Держпродспоживслужби та профільного міністерства. Всі питання, пов'язані з насінням, — реєстрація сортів, сертифікація насіннєвого матеріалу, нагляд за ринком, охорона прав селекціонерів, взаємодія

1. Основні моделі збору роялті у країнах ЄС

Країна	Основний механізм	Спосіб збору	Охоплення ринку	Адміністративні витрати
Франція	Внесок з товарного зерна в розмірі 1,05 євро/т	Авторизація через елеватори	Максимальне (усі виробники зерна)	Мінімальні
Німеччина	Роялті за власне насіння захищених сортів	Декларування та аудит	Часткове (лише власне насіння)	Високі
Польща	Плата за власне насіння через Agencja Nasienna	Самодекларування	Низьке	Середні

Джерело: складено авторами за даними [11, 12, 21–24].

з UPOV — мають перебувати у віданні одного органу з єдиним центром відповідальності.

Завдання полягає в об'єднанні в межах єдиного органу 3 взаємопов'язаних складових. Перша — реєстрація сортів рослин і ведення реєстрів, передбачених Законом України «Про охорону прав на сорти рослин». Друга — сертифікація насіння і садивного матеріалу та ведення реєстрів, передбачених Законом України «Про насіння і садивний матеріал». Третя — державний нагляд (контроль) за фактичним обігом насіння та дотриманням прав на сорти рослин. Поєднання цих блоків усуває головний недолік чинної системи, за якого реєстрація сортів і сертифікація насіння ведуться, проте відсутність нагляду за фактичним висівом і обігом не дає змоги ні оцінити реальний стан ринку, ні забезпечити збір роялті.

Застосування механізму збору на розвиток селекції. Створення нових сортів є тривалим і витратним процесом, що потребує сталого фінансування. Якщо роялті сплачують лише покупці сертифікованого насіння, а більшість виробників висівають власне насіння не здійснюючи відрахувань, селекцію фінансує меншість. Застосування французької моделі CRIV усуває цей дисбаланс, оскільки роялті стягують з усього вирощеного зерна незалежно від походження насіння. Для України його доцільно адаптувати з урахуванням експортної орієнтації ринку, оскільки значна частка

зерна проходить через портові термінали й митні пункти, які є природними точками контролю та обліку.

В Україні пропонується запровадити цільовий внесок на розвиток селекції 1 євро за 1 т товарного зерна, що стягуватиметься під час відвантаження на експорт. Перевагами підходу є прозоре відстеження бази нарахування через митну та податкову системи, відсутність потреби в нових контролюючих структурах на рівні господарств і мінімальне адміністративне навантаження, оскільки платіж нараховуватиметься автоматично під час митного оформлення. За середньої експортної ціни пшениці 210–235 дол./т (СРТ-порт) внесок в 1 євро становить близько 0,4–0,6% вартості продукції [25]. Розрахункові варіанти наведено в табл. 2.

Надходження доцільно розподіляти через створений фонд підтримки селекції за такими напрямками: прямі виплати власникам охоронюваних сортів пропорційно до частки використання; фінансування конкурсних науково-дослідних програм; упровадження іменних стипендій, навчання аспірантів та докторантів у світових провідних селекційних центрах; поповнення державного резервного насіннєвого фонду — страхового запасу базового та сертифікованого насіння, передбаченого статтею 11 Закону України «Про насіння і садивний матеріал» [3]. В сучасних умовах цей фонд набуває особливого значення як інструмент швидкого забезпечення

2. Варіанти розрахунку потенційного внеску на розвиток селекції

База розрахунку	Обсяг, млн т	Ставка, євро/т	Річний фонд, млн євро
Колосові зернові	18–21	1	18–21
Весь експорт зернових та олійних	45–60	1	45–60

Джерело: розраховано авторами на підставі даних Державної митної служби України за 2022/23–2024/25 маркетингові роки [14].

посівним матеріалом, зокрема для відновлення виробництва на деокупованих і постраждалих територіях. Критично важливою умовою його функціонування є прозорість адміністрування. Фонд має діяти за конкурсними правилами, залучати незалежних аудиторів та оприлюднювати щорічну звітність.

Створення цифрової платформи простежуваності обігу насіння. Сучасна система нагляду не може ефективно функціонувати без цифрової інфраструктури. В системі ЄС простежуваність і реєстрація є базовими умовами обігу репродуктивного матеріалу рослин, що закріплено в проєкті регламенту COM(2023) 414 [17]. Для України ця вимога є водночас євроінтеграційним зобов'язанням і практичною необхідністю.

Пропонується створити єдину цифрову платформу, яка поєднає всі реєстри, передбачені законодавством про охорону прав на сорти рослин і про насінництво, дані польових інспекцій та лабораторних аналізів, облік імпортованого насіння, систему сортової ідентифікації та механізм нарахування й розподілу внеску на розвиток селекції.

Цифровізацію аграрного сектору вже розпочато: за даними OECD, Україна запровадила систему електронних фітосанітарних сертифікатів [13]. Проте об'єднання всіх реєстрів і даних на єдиній платформі ще не реалізовано, хоча саме воно є передумовою прозорого функціонування ринку насіння та рівних умов доступу для всіх його учасників.

Економічний ефект реформи. Реформа насінництва є не видатковою статтею бюджету, а інвестицією

з очікуваним позитивним ефектом, який можна оцінити у 2 вимірах.

Перший вимір — приріст урожайності. Врожайність зернових колосових істотно залежить від генетичної якості сорту, підтвердженої сертифікатом. За оцінками фахівців, внесок селекції у зростання врожайності озимої пшениці становить близько 45–50% [26], а впровадження нових сортів забезпечує приріст продуктивності до 10–20 ц/га порівняно зі старішими сортами [27]. Використання насіння невизначеного походження не гарантує реалізації генетичного потенціалу сорту. В розрахунках застосовано помірковану оцінку приросту — 4 ц/га.

За посівної площі зернових колосових 7,30 млн га у 2024 р. [7] приріст урожайності на 4 ц/га забезпечив додатковий валовий збір близько 2,92 млн т зерна. З урахуванням середньої ціни пшениці 210–235 дол./т (СРТ-порт) [25] кожен засіяний гектар генерує додатково 84–94 дол., а сукупний макроекономічний ефект перевищує 600 млн дол. щорічного приросту лише за групою зернових колосових.

Другий вимір — усунення цінового дисконту на ГМ-продукцію. За впровадження дієвого контролю за сортовою ідентичністю сої економія від усунення дисконту (5–15 дол./т) на поточних обсягах ГМ-сої (близько 6,7 млн т) становитиме орієнтовно 67–101 млн дол. на рік [8, 9]. Сумарний потенційний щорічний ефект від впровадження реформи, яка не потребує значних бюджетних витрат і фінансується переважно ринковими механізмами, може щорічно сягати понад 700 млн дол.

Ризики впровадження реформи. Будь-яка реформа, що стосується інтересів великих операторів ринку, наражатиметься на опір, тому ризики доцільно називати прямо.

Перший ризик — сприйняття внеску як нового податку. Якщо кошти надходять до загального бюджету або розподілятимуться непрозоро, ринок розцінюватиме реформу як фіскальний захід. Нейтралізувати цей ризик можна лише через незалежне управління фондом підтримки селекції, публічний аудит і чітку прив'язку зібраних коштів до конкретних результатів для галузі.

Другий ризик — зниження конкурентоспроможності українського зерна. Україна є цінодержувачем на світовому ринку, і під час тендера різниці в 1 євро за 1 т

може визначити переможця. Між тим внесок в 1 євро/т є меншим за середньоденну цінову волатильність; за умови стягнення через митне оформлення платіж лягає переважно на маржу трейдера, а не на ціну для фермера; стратегічний ефект від підвищення якості та репутації продукції перекидає ці витрати.

Третій ризик — воєнний контекст і стійкість реформи. У воєнний час нова регуляторна ініціатива сприймається зі скептицизмом. Проте саме тепер, коли скорочення посівних площ зменшує загальний обсяг урожаю, якість насіння стає більш критичним чинником. Крім того, формування резервного насінневого фонду відкриває доступ до міжнародних грантів для підтримки фермерів із постраждалих регіонів [3].

Висновки

Насінництво в Україні є галуззю з достатньо розвиненим законодавством і водночас із вкрай недостатнім рівнем його реалізації. Без дієвого механізму дотримання законодавства вона залишається декларативною.

В основу концепції реформування покладено 3 взаємопов'язані інструменти: єдиний компетентний орган, що усуває організаційну роздробленість і створює центр відповідальності за стан ринку; механізм збору внеску на розвиток селекції, адаптований із французької моделі, що формує стабільне фінансове підґрунтя для розвитку вітчизняної селекції без залежності від бюджету; цифрова платформа

простежуваності, що перекидає можливість для обігу фіктивних сортів, несертифікованого насіння та неконтрольованої ГМ-продукції.

Економічний вимір реформи є позитивним: потенційний щорічний ефект від підвищення врожайності та усунення цінового дисконту на ГМ-продукцію за розрахунками перевищує 700 млн дол., тоді як витрати на впровадження реформи покриваються ринковими механізмами. Визнання Радою ЄС еквівалентності української системи сертифікації насіння (Рішення (ЄС) 2025/1228) є не завершенням, а початком переходу до вищих вимог, відповіддю на які має стати запропонована реформа.

Hrynyk I.¹, Khadzhyatov V.²

The National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, 9 Mykhailo Omelianovych-Pavlenko Str., Kyiv, 01010, Ukraine; e-mail: ¹roma.grynyk1999@gmail.com, ²khadzhyatov@gmail.com; ORCID: ¹0000-0002-3652-8152, ²0009-0002-7521-1104

Reforming the field of modern seed production in Ukraine

Goal. Based on the diagnosis of the state of seed production in Ukraine and the analysis of

international experience to justify the model of industry reform, compatible with the European integration obligations of the state. **Methods.** The methods of institutional analysis, comparative legal analysis, scenario economic modeling, and normative-project analysis were applied. **Results.** The reasons why, despite the existence of sufficient legislation, the seed market in Ukraine operates mainly outside the legal field were identified. In particular, for the harvest of 2024, only 6.67%

of the area was sown with certified seeds of winter and spring wheat, and a significant part of the collected soybeans (according to estimates, up to 80%) included genetically modified products that were sold on world markets without proper labeling. According to the results of the comparative analysis of the regulatory systems of France, Germany and Poland, the concept of reforming the industry in 3 interrelated areas was substantiated: the creation of a single competent authority for protecting the rights to plant varieties and certification of seeds, the introduction of a transparent contribution from the export of commodity grain to the development of selection work (according to the French CRIV model), the

construction of a single digital traceability system of seed material from sowing to a certificate.

Conclusions. Seed production in Ukraine is an industry with sufficiently developed legislation, with an insufficient level of its implementation. The proposed reform should be financed by market mechanisms and provide the expected annual effect, which is estimated to approach 700 million dollars, and aligns the industry with the ever-increasing demands of the EU.

Key words: certification of seeds, European integration, own seeds, protection of rights to plant varieties, reforming, royalty, seed production.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agroviznyk202606-01>

Бібліографія

1. UPOV. Notification No. 48: Accession by Ukraine to the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants. Geneva: WIPO/UPOV, 1995. URL: https://www.wipo.int/wipolex/es/treaties/notifications/details/treaty_upov_48 (дата звернення: 13.04.2026).

2. Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин: Закон України від 02.08.2006 № 60-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 39. С. 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-16#Text> (дата звернення: 13.04.2026).

3. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 № 411-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 13. С. 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text> (дата звернення: 13.04.2026).

4. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 № 3116-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. С. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> (дата звернення: 13.04.2026).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу: Закон України від 16.11.2022 № 2763-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 52. С. 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2763-20#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

6. Decision (EU) 2025/1228 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2025 amending Council Decision 2003/17/EC as regards the equivalence of field inspections carried out in the Republic of Moldova and Ukraine and of seed produced in those countries. *Official Journal of the European Union*. OJ L, 2025/1228. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2025/1228/oj> (дата звернення: 20.04.2026).

7. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2024 року: статистичний бюлетень. Київ: Держстат, 2024. 15 с.

8. Аналіз регуляторного впливу до проекту Закону України «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки». Київ: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, 2021. 33 с. URL: https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/1729_2_19-21_ARV.pdf (дата звернення: 11.05.2026).

9. Виробництво сільськогосподарських культур за категоріями господарств у 2024 році: статистична інформація. Київ: Держстат, 2025. URL: https://km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/sg/vsk_katg/vsk_katg24.htm (дата звернення: 11.05.2026).

10. Decision (EU) 2020/1544 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2020 amending Council Decision 2003/17/EC

as regards the equivalence of field inspections carried out in Ukraine on cereal seed-producing crops and on the equivalence of cereal seed produced in Ukraine. *Official Journal of the European Union*. OJ L 356, 26.10.2020. P. 5. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020D1544> (дата звернення: 13.04.2026).

11. SEMAE. Accord interprofessionnel relatif au renforcement des moyens de l'obtention végétale dans le domaine des céréales à paille pour les récoltes 2025, 2026 et 2027 (Signé à Paris le 18 mars 2025, étendu le 12 juin 2025). Paris: SEMAE, 2025. URL: <https://www.fsov.org/fsov-cvo-accord-interprofessionnel> (дата звернення: 13.04.2026).

12. FSOV. Objectifs et fonctionnement du FSOV et du mécanisme CRIV. Paris: SEMAE. URL: <https://www.fsov.org/> (дата звернення: 13.04.2026).

13. OECD. Ukraine. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Making the Most of the Trade and Environment Nexus in Agriculture. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/a80ac398-en> (дата звернення: 21.04.2026).

14. *Експорт зернових та зернобобових культур з України у 2022/23–2024/25 маркетингових роках: дані митної статистики*. Київ: Державна митна служба України, 2025. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 24.04.2026).

15. *Реєстр сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал: Реєстр сертифікатів на посівні (товарні) якості насіння та садивного матеріалу за 2023 р.; Реєстр сортових сертифікатів на насіння та садивний матеріал за 2023 р.; Реєстр сертифікатів на насіння та садивний матеріал за 2024 р.* Міністерство економіки, докільля та сільського господарства України. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sertifikativ-na-nasinnya-taob-sadivnij-material> (дата звернення: 24.04.2026).

16. OECD Seed Schemes: Rules and Regulations. Paris: OECD, 2025. URL: <https://www.oecd.org/agriculture/seeds/> (дата звернення: 19.04.2026).

17. European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the production and marketing of plant reproductive material (COM/2023/414

final). Brussels, 5 July 2023. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:414:FIN> (дата звернення: 11.05.2026).

18. European Parliament. Legislative Train Schedule: Production and marketing of plant reproductive material (2023/0227(COD)). Updated March 2026. URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-revision-of-legislation-on-seeds-plant-and-forest-reproductive-material> (дата звернення: 13.05.2026).

19. SICASOV. Présentation et rôle de la SICASOV. Paris: SICASOV. URL: <https://www.sicasov.com/pages/internet/fr/sicasov/presentation/> (дата звернення: 13.05.2026).

20. Agreste. Grandes cultures: en 2024, baisse de la production des céréales à paille. Service de la statistique du ministère de l'Agriculture. Paris, 2024. URL: <https://agreste.agriculture.gouv.fr/> (дата звернення: 03.05.2026).

21. Saatgut-Treuhandverwaltungs GmbH (STV). Nachbau: Aufgaben und Verfahren der zentralen Erhebung der Nachbaugebühren. Bonn: STV. URL: <https://www.stv-bonn.de/> (дата звернення: 10.05.2026).

22. COBORU (Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych). The Plant Breeder's Rights System. Słupia Wielka: COBORU. URL: http://coboru.pl/English/Ochrona_eng/ochrona_eng.aspx (дата звернення: 13.04.2026).

23. Agencja Nasienna Sp. z o.o. Agricultural exemption (farm-saved seed): rules and FSS settlement. Leszno: Agencja Nasienna. URL: <https://agencjanasienna.pl/en/agricultural-exemption/> (дата звернення: 13.04.2026).

24. Euroseeds. Position on Farm Saved Seed. Brussels: Euroseeds. URL: <https://euroseeds.eu/app/uploads/2019/07/11.0050-Euroseeds-position-Farm-Saved-Seed.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).

25. *Ціни на продовольчу пшеницю в портах України (СРТ-порт): аналітичний огляд ринку*. Інформаційна агенція «АПК-Інформ», 2025. URL: <https://www.apk-inform.com/> (дата звернення: 13.04.2026).

26. Васильківський С.П., Кочмарський В.С. Селекція і насінництво польових культур: підруч. Біла Церква, 2016. 376 с.

27. Захарчук О.В. Економіка насінництва: моногр. Київ: ННЦ ІАЕ, 2015. 272 с.